

Небојша Б. Соколовић
ПРИЈАТЕЉСТВО ЦЕМЕНТИРАНО ПАТЊОМ
Поема

Грешни Милоје
ЧАША ОБРАДОВА
Поменица

Небојша Б. Соколовић

ПРИЈАТЕЉСТВО
ЦЕМЕНТИРАНО
ПАТЊОМ

Поема

ЧАЧАК

Грешни Милоје

ЧАША
ОБРАДОВА

Поменица

ЛЕТА ГОСПОДЊЕГ ММVII

ПРЕДГОВОР

Поштовани читаоче,

Пред Тобом је несвакидашња књижица. Ни њени аутори ни издавач нису имали амбицију да она уђе у уобичајене токове српске књижевности.

Чине је две, само на први поглед, несвојиве целине: поема „Пријатељство цементирано пашњом”, аутора Јована Лазаревића, и Поменица „Чаша Обрадова”, аутора Грешиног Милоја (Стевановића). Поема је изнедрила Поменицу, поменица је оверила Поему. Стихове у једне корице, представљају необично сведочанство једног прохујалог времена у коме је, кроз две сублимисане и изром случаја спојене људске судбине, Јова и Обрада, персонификована трагична судбина генерација Срба рођених између 1920. и 1925 ...

Први део књиге, поема „Пријатељство цементирано пашњом”, на мање или више уметнички начин, уистину је химна пријатељству, хуманости и високим хришћанским, дакле моралним вредностима, којима су, бесумње, била задојена оба њена актера, сужња у

сремско-миштровачкој казнионици ће несрећне „четир’ес осме двадесетих века”.

Небојша Б. Соколовић је, заправо, псеудоним за аутора – сужња Јована Јова Лазаревића (1922 – 1994), преводиоца енглеског језика, рођеног у селу Појовићи (Краљево), који и по изласку са робије није био довољно сигуран да је на слободи, и да неко и негде, из „виших државних циљева”, може поново његову судбину да узме у руке и „досуди” тамновање.

Други актиер поеме дубоке захвалности коју аутор истисује је Обрад Цођољевић (1925-1997), земљоделац из драгачевског села Губеревици (Лучани).

Јован Јово Лазаревић је на робији провео дванаест и по, а Обрад Цођољевић четири и по године. Поема се, на ненаметљив али докраја веран, документаран начин, бави познанством и нераскидивим пријатељством ове двојице сужања које је судбина саставила и исковала под мемљивим сводовима сремско – миштровачке казнионице. Сијојила их је жудња за слободом, за обичним, свакодневним стварима, а свакако, највише по што су, по ауторовом сведочењу, „Православље у срцу носили/Исти су им били идеали”.

У најцрњим данима и ноћима физичке и психичке тортуре коју је Јово пронео, и када је већ мислио да му се ближи крај, појући анђела чувара, и у условима до савршенства разрађене тамничке страховладе, Обрад, коме „у срцу милосрђе цвети”, проналази начин да сајатнику домишљају дојуре, уместо једног, два ћебетца, и храну која ће изнемоглог сужња враћати у какав – такав животи. Оно што поеме даје посебан морални печат је да, иако жртва идеолошког разрачунавања и

физичке тортуре од стране „большевика Стаљиновог кова”, Јово Лазаревић суфроставаља свој, дубоко хришћански став, апостолски поручујући да страдалик треба:

„О мукама да прича и пише,
И док је жив да се сећа јада,
Ал’ да никоџ не мрзи никада,
Већ за љубав да живи и дише”.

Иако су неки стихови (десетерац) невелико срочени, поема јасно, уверљиво осликава стање тела и духа страдалника, атмосферу казанама, па је заједно и објективно уметничко сведочење о једном злосрећном времену у коме су победници, у име својих, „виших” идеала (да ли само њих?), сурово газили тело и дух поражених.

Догајмо, поема „Пријатељство цементирано пањом” исписана је чистим, поетским језиком у најбољем духу српске народне поезије, и њен квалитет је и одличан ауторов осећај за драмску градацију и ефектно разрешење.

Други део књиге, поменица „Чаши Обрадова”, на невероватно документаран и до детаља веродостојан начин, захваљујући сочном, изворном драгачевском језику Греиноџ Милоја (Стевановића), портретише и пред нама оживљава сву људску и психолошку сложеност Обрадове личности. Они који су имали прилику да Обрада и непосредно упознају, а ту срећу имао је и поетски ових редова, могу само да посведоче да је то онај Обрад њим самим: радан, бистар, ирониџив, предузимљив,

високо моралан, искрен, хришћанским вредностима задојен, правдољубив и докраја сиреман да се нађе невољнику у сваком погледу.

Обрад Цоџољевић је и класичан пример српског сељака који се нашао на историјској вододелници прве половине 20. века, када се ломила кичма чистијавог српског народа, а нарочито његовом, традиционалним начином живота заогрнутом селу, и када су се појединци, попут јунака античких трагедија, суочили са историјским и друштвеним променама које су биле у исконској сујетројности са оним што су они посисали мајчиним млеком.

Казивања Обрадова, као с магнетофонске траке скинута, сведоче и његову личну трагичку и неиресулни оштимизам, и веру у божанску правду, а да ниједног момента изричито нико не осуђује. Сведочењем само ошомине. Проницљиво, духовито, у најбољој традицији српске усмене књижевности, он савремено чистијавца зајанује мудрошћу предака сублимисаном у крајним али језгровитим реченицама.

Књига је обогата прилозима из породичне докуменације Лазаревића и Цоџољевића. Реч је о фотиграфима, својерсном временову који је овековечио актере Поеме и Поменице и њихових најдражих, а посебно Јовово писмо мајци датирано 1. новембра 1958. године.

Иако настало из сасвим различитих побуда и мотива и у неупоредиво различитим просторима и животним условима, Јовово писмо мајци, по својој емотивној, али и лирској снази, код чистијавца буди осећање као док чистијавца Јесењинове стихове посвећене мајци.

Стицајем околности, ова књиџа уљегала је светло дана у десетој зодиињици Обрадовоџ пресељења из земаљскоџ живоџи у живоџи вечни. Насџала је ношена љубављу оних који су Обрада и ѡобраџима му Јова волели и које су они волели. И као знамен наредним генерацијама рода Лазаревића и рода Цоџољевића који ће их ѡмињаџи на ѡлемениџе прейке – сџрадалнице који су свој крџи часно и до краја изнели.

Верујем, заџо, ѡшџовани читџаоче, да ћеш и Ти и ѡему „Пријаџељџтво цементирано ѡџињом” ауџора Јована Лазаревића, и ѡменицу „Чаша Обрадова” ауџора Грешиноџ Милоја (Сџевановића) читџаџи без даха, као шџо их је ишчиџао и

У насџојању да се ничим не уџрози ауџентичности ауџоровоџ џекџта, приређивач је извршио само најнеѡходније корекције.

Небојша Б. Соколовић
ПРИЈАТЕЉСТВО ЦЕМЕНТИРАНО ПАТЊОМ

Поема

„Бивши сужањ још живцима влада и у звезде окива
Обрада.”

Ову књигу посвећујем сјасиоцу мога животиња у Сремско –
миштровачком Казамајџу, Обраду Цоџољевићу, уз дожи-
војину и неизмерну захвалносћ, желећи му из свег срца,
дуг и срећан животи у слободном и цвећем демократије
окићеном Драгачеву.

Н. Б. С.

„Пријатељсво животи краси.”

„Пајиња је сунце под којим сазрева ум човечји.”

Читаоче, скрећем твоју пажњу,
Да прочиташ натенане ово,
Да би знао шта је сужањ Јово
Претрпео на тамничком ражњу.

Милицајци кад су га довели
Испред мрачног Сремског казамата,
Тешка су се отворила врата,
У круг су га тамнички увели.

Чувари га једва дочекаше,
К'о аждаје на њега зинуше,
Неколк'о га пута ошинуше,
И у Прву зграду отераше.

У приземљу ове троспратнице,
Прими га командир Прве зграде
И пошто му матични број даде,
Песницама нагрди му лице.

Крв му пође на нос и на уста,
Задрхт'о је од бола и страве,
И ничице пао на врх главе,
Око њега свуда тама густа.

Хладну воду осети по лицу,
Кад је поч'о свести да се враћа,
Леп му дочек приредише „браћа”,
При доласку у грозну тамницу.

Кад се сужањ повратио свести
У карантин упућен је био,
Вашака се ту ослободио,
Хтеле су га потпуно појести.

Након десет дана карантина,
У Прву су зграду га довели,
Сужњи су га одмах заволели,
Као часног и доброг Србина.

Ту се јавља срећа у несрећи
И смањује обим горких јада,
Упознаје Цогоља Обрада,
Што је Србин и од њега већи.

Пријатељство своје утврдише,
Преко сени, браће им стрељане,
Заједно су проводили дане.
Два Србина једном душом дише.

Делили су и радост и тугу
И последњу мрву горког хлеба,
Жудели за сунцем српског неба,
И за крављим сиром у застругу.

Старе српске песме су певали,
Један другом за здравље молили,
Православље у срцу носили,
Исти су им били идеали.

Племенити, одважни и смели,
У тамници славу су славили,
Пакете су са гладним делили,
Мукама су многим одолели.

Ал' кључари превршише меру,
Нису могли да гледају, кажу:
„Два Србина што се добро слажу,
Можда они склапају заверу.”

Тужише их те протуве плаве
Командиру њином Прве зграде,
Овај одмах наредбу издаде,
Да се Јово и Обрад раставе.

Некрсти се своје сенке плаше,
Сужњу Јову кривицу скројише,
С' пријатељем њега раздвојише
И у Другу зграду отераше.

У самицу за живе гробницу,
У којој од целог инвентара
Беше само једна кибла стара,
Задах из ње хвата за ресицу.

Цинкарошка клапа то је крива,
Тужила га да је провокатор,
Постојеће власти узурпатор
И да сужње на буну позива.

Четр'ест осма двадесетог века,
Судбоносни наступају дани,
Србе свуда вребају душмани,
Ибеовце Голи Оток чека.

У Управу Сремског Казамата
Злогласни Тороман тада стиже,
Свака длака Јову се подиже,
Кад се сети овога целата.

Српска га је поставила влада
Управнику за злог заменика,
На несрећу свих осуђеника.
Терор Сремском тамницом завлада.

Посебно за Јовову несрећу,
Иследник му он у Чачку био
И тада му крвник саопштио,
Да на време купи себи свећу.

Кад је целат у тамницу стиг'о,
И нашао Јова у самици,
Питао га: „Где су ти четници?“
И на њега одмах руку диг'о.

Тражио је од њега признање
За све што је оклеветан био,
Кад је лажне оптужбе одбио,
Рек'о му је: „Ноћас на стрељање!

Али не, не, нећу те убити,
Убиство би добро дошло теби,
Мучио се мртав више не би,
Глађу ћу ти памет померити!

Ја ћу наћи пута и начина,
Да те мучим, докле не полудиш,
А кад задњи грам меса изгубиш,
Појешће те црна помрчина!”

Рече: „Ја знам, да крв није вода,
Брата смо ти рођеног убили,
Никада ти нећемо бит’ мили,
Издајниче српскога народа!

Теби луду главу остависмо,
К’о велимо, млад си, па крив ниси,
Варамо се, крволочан ти си.
Псето српско, што те не убисмо!

Али за то никад касно није,
Смртна казна и теби не гине,
Изгубићеш главу, кучкин сине,
Али пошто глад крв ти попије!”

Сад је Јову јасно, мајко сиња,
Да је Балзак у праву кад каже:
„Да се стиди, разум му налаже,
Што припада врсти животиња.

Што се људи вајни називају,
Јер ни једна друга врста жива
У мукама члана не ужива
И зверови то избегавају.”

Ни Латини мудри право неће,
Кад рекоше као мудрост неку,
Да је човек вук другом човеку;
Један другом, зло је много веће.

Мукотрпни и све дужи дани,
Тамне ноћи никада да прођу,
А у глуво доба ноћи дођу
У самицу код Јова тирани.

Мучитељи грозни оргијају,
Исусове задају му муке,
Везују му и ноге и руке
И у њему Бога убијају.

А када се сужањ онесвести,
Студеном га водом поливају,
Освешћеног опет злостављају,
И пљују му лице из обести.

Боже благи! Да ли видиш ово,
Што бездушни безбожници чине
У заклону црне помрчине?
Семе им се затрло њихово!

У самици са четири зида,
Дочека га авет грозне глади,
Живот му се убрзо огади,
Срце му се од болова кида.

Сужњу Јову дозвољено није
Постељину своју да понесе,
Тело му се од хладноће тресе,
Крв му зима у самици пије.

Кад је прошло равно тридес'т дана
Откад дође у самицу ледну,
Чуо је вест повољну и вредну,
Затитра му смешак на уснама.

К'о озеблог сунце кад огрије,
Тако је се обрадов'о Јово,
Кад му кључар саопштио ово:
Да ће једно ћебе да добије.

Старешини собном тога дана,
Оне собе, где је Јово био,
Командир је зграде наредио
Једно ћебе да му се припреми.

Собни није био у дилеми
Зато што је поуздано знао,
Да је Обрад до Јова лежао
И рече му ћебе да припреми.

Обрад није размишљао много,
Брзо му је кликер прорадио,
Од два једно ћебе направио,
Зашио их он једно за друго.

Само прави пријатељ то уме,
Да се сети да вољеног спаси,
Да га не би однели таласи
Мука, зими од јаке реуме.

Кад му ћебе то шака допало,
На једној је леж'о половини,
А другом се покривао зими,
Оно му је живот сачувало.

Од зиме је Јово спашен био,
Ал' и даље о глави се ради,
Убрзо ће умрети од глади,
Ако пакет не буде добио,

Јер тек кад је прошло седам дана
И толико мукотрпних ноћи,
У мукама и пустој самоћи,
Додели се Јову прва храна.

Од чега се састојала иста?
Читаоче, ако желиш знати,
Сужањ ће ти истину казати,
Након клетве у Исуса Христа.

Дневни оброк био је следећи:
Двеста грама проје убуђале
И порција бућкуриша, брале,
Оброк псећи, бољи је и већи!

Има л' тога делије српскога,
Јову хране кроз прозор д' убаци?
Орден би му подарио мајци
Што га тако роди способнога.

Има. Чујте, ако нисте знали!
Цогољевић Обрад то је био,
Пореклом се српским поносио.
Цогољ су га сапатници звали.

Увек спреман к'о пушка запета,
Да помогне другом у невољи,
Нема човек на далеко бољи,
У срцу му милосрђе цвета.

Кад се збори о српској несрећи,
Свака му се длака накострешу,
Све проблеме хтео би да реши,
Да би српској допринео срећи.

Разум му је изнад емоција,
Српска крв му у венама врије,
Храбро срце у грудима бије,
Одлучност му из очију сија.

Захвалан сам мајци што га роди,
Родила је себи златног сина,
А Србији великог Србина,
Барјактара правди и слободи.

У првом је кругу саграђена
И кухиња за осуђенике,
Казане је имала велике
И остала нужна постројења.

Кухари су у кухињи били
Кажњеници и вредни и млади,
Морало је много да се ради,
Да би се сви сужњи нахранили.

Сужањ Јово срећу је имао,
Да му Обрад пријатељ постане,
Да му ране глађу изазване,
Залечује како је он знао.

Надао се да ће га од глади,
Он спасити или нико живи,
Зато му се с' уживањем диви,
Знао је да у кухињи ради.

Требало је само да се створи
Идеална шанса и прилика,
Па да кључар Јова кажњеника
У самицу приземља затвори,

На источној страни Друге зграде,
Да би мог'о Обрад да га спази,
Када кроз круг на пос'о одлази,
Живео је Јово од те наде.

Ко у срцу своје Бога носи,
Самоћа му досаду не ствара,
Молитвом се са њим разговара,
Лакше муке паклене подноси.

Молитве се Јову услишише.
Једне ноћи мучитељи мрски,
Грозоморни, одвратни и дрски
У приземље сужња преместише.

У самици хладнијој од леда
Дрхти Јово и Богу се моли,
Кад се сутра на прозор помоли,
Да га Обрад, спасиоц угледа.

Цогољевић као соко сиви
Свакодневно у прозоре зури,
Пркосећи тамничкој тортури
Помоћи ће Јову да преживи.

Сину муња изнад Казамата
И осветли прозорче самице
И Јовово убледело лице.
Обрад кликну: „Ено мога брата!

Кажи шта ти треба пријатељу!”
Рече Обрад подижући главу,
„Славићемо опет крсну славу,
Испунићу одмах твоју жељу!”

Јово зину колико год може
И упери кажипрст у уста,
„Пред очи се спушта магла густа,
Од глади се живети не може!”

Обрад схвати, да је глад по среди
И к'о вихор некуда одјури,
Знајући да мора да пожури,
Да му храну брзо обезбеди.

Пре свега је добро уочио
Прозор зграде, шести с' леве стране,
Да пакете разноврсне хране
Не би неком другом уручио.

Колико год може Обрад жури,
Да сакупи калоричну храну,
Да би живот спасио Јовану,
Да пакете кроз прозор дотури.

Требало је од помисли поћи,
Да пакети буду мало ужи
И да буду по могућству дужи,
Да би могли кроз решетке проћи.

Свака ти част, добротворе мили,
Кад се и то у брзини сети,
Какви треба да буду пакети.
За здравље ти прауници пили!

Опет Јово кроз прозор погледа
И примети пријатеља свога,
Спасиоца, послатог од Бога,
Родољуба српског првог реда.

Као Срђа, намрштеног лица,
Мотрио је ватреним очима,
Да л' чувара у близини има
И поглед'о у правцу самица.

За витеза драгачевског села,
Кажњеници са дивљењем кажу:
Да погледом хипнотише стражу,
Кад хумана извршава дела.

И овога пута то је било,
Казаматска стража нема везе,
Не користи своје митраљезе
И право се чудо догодило.

Ка самици Обрад се стуштио,
Усред кишног, новембарског дана,
Без страха од одвратних душмана
И пакете кроз прозор спустио.

Обраду је лакнуло у души,
Задовољство срце обузело,
Хумано је извршио дело,
Спречио глад да Јова угуши.

„До неба ти хвала, добротворе!”
Гладан Јово једва се огласи,
„Што ми живот у самици спаси!”
„Богу хвала, сине Равне Горе!”

Рекао је Обрад и збрисао,
К'о олуја одатле је нест'о
На радно је одјурио место.
„Ни лук јео, ни лук мирисао.”

Прочит'о сам негде ретке ове:
Да је срећа напаћеног рода,
Само једна мала епизода,
Драма бола што се живот зове.

И сужањ је Јово свестан тога,
Зато радост брзо заборавља,
Добијене пакете оставља
И крије од душманина свога.

Одмах му је синило у глави,
Да ће тешко приспели пакети,
Оног часа бити одузети,
Кад се кључар на врата појави.

Још ће рећи: „Признај, нечовече,
Ко је теби те пакете дао?”
А он не би Обрада одао,
Па да живог на ватри га пече.

У томе је људска величина,
Сваки Србин треба да је спреман,
Ма каква га нападала неман,
Да погине за правог Србина.

За Јова је сада најбитније,
Да пронађе пута и начина,
Пре него што падне помрчина,
Где и како храну да сакрије?

Сасвим брзо сужањ се досети,
Пакете је у руке зграбио
И уз врата обадва ставио,
Да кључар кроз бушу не примети,

А потом је и брзо и вешто,
Довитљив и промућуран Јово
Обадва пакета распаков'о
И углед'о врло важно нешто:

Калем конца и иглу у њему
И перорез за сечење мяса.
О, Обраде, хвала до небеса
И прехвала на овоме свему!

Помог'о си са овим стварима,
Да сакрије Јово храну лако,
Показаћу одмах где и како.
Тачно! Среће у несрећи има.

У једноме углу с' леве стране,
Налази се повећи огревни
Радијатор гвоздени, троцевни,
Погодан за скривање хране.

Сечива се Јово одмах лати
И исече сву шунку, у трену,
Потом конач у иглу удену,
Па комаде поче прошивати.

Слично ниски од шумских јагода
Од хране је низове справљао
И одмах их у цеви стављао,
Везујући конач до обода.

На брзину скривена је тако,
Целокупна из пакета храна
На сигурном месту од душмана.
Неће, ваљда, бити наопако,

Да сатана кључара упути,
Да у другу самицу одведе
Јова, докле храну не поједе.
Зло не треба никад да се слути!

Ал' опрезност увек има цену,
Од два зла се увек бира мање,
Овде није пожељно чекање,
Јово једе храну добијену.

Али треба да пази шта ради,
Да опрезан буде, да не греши
И да ниске од хране не дрешти,
Може кључар да га изненади.

Јово зна за јадац, ако пати
Зато ниске од хране повлачи,
Везане их из цеви извлачи,
Брзо једе, па их натраг врати.

Мада глади сада одолева,
Није било много радовања,
Јер су Јову, услед гладовања
Много била отањена црева.

Зато није ни хтео ни смео,
Да се одмах до воље засити,
Могоа би животом платити,
Када би се одвише најео.

Не вреди имати, а не знати
Како да се правилно поступи,
Памет нико не може да купи,
Ма колико хтео да је плати.

Опрезност је мајка безбедности,
Умереност нужна је у свему,
К'о се ње не држи, тешко њему!
Са животом брзо се опрости.

Да не трошим драгоцено време,
Причајући уопштене ствари,
Ког' коприва тамничка ожари,
Треба строго да се држи теме;

О мукама да прича и пише
И док је жив да се сећа јада,
Ал' да никог не мрзи никада,
Већ за љубав да живи и дише.

Мржња срце као црв нагриза,
Препрека је свакој правој срећи
Од ње порок не постоји већи,
Крајњи јој је циљ душевна криза.

Зна то Јово боље него ико,
Ал' га срце напаћено боли,
Мучитеље не може да воли,
Ал' не жели да се мучи нико.

Он верује у све добре људе,
У те божје земаљске прилике,
Нек' ђаволи носе разбојнике!
Нек' небеске судије им суде!

Лепше снове сужањ Јово сновива,
Јер га Обрад, Драгачевац млади
Спасио од смртоносне глади,
Зато њега у звезде окива.

Имао је у несрећи среће,
Да у истој самици остане,
Док је било добијене хране,
Сад премештај сметати му неће.

Кад се гладан довољно засити,
Стабилније на ногама стоји,
Душмана се својих мање боји,
Лакше му је муке подносити.

Сужањ спава сном шумскога зеца
И од страха у сну му се чини,
Да га гоне пси по месечини,
Зато се у сану често бреца.

Тихи ход се у ходнику чује,
Кључ у браву улази још тише,
Нечујно се врата отворише,
Силуету сужањ примећује;

На врх прста неосетно гази,
Ка патнику лагано гегуца,
Њему срце у ушима куца,
Ледена га језа подилази;

Дамари му к'о за живот бију,
Кад се авет до њега дошуња,
Батеријска лампа као муња
Сину испред Јовових очију.

Напрегнуте у тамничком мраку
Засенише очи од светлости,
Срце лупа. Страх прожима кости.
И кад жмури, сужањ види раку.

Кад се Јову утвара примакла,
Рече: „Казуј, бандо, своје име!
Знај да су ти виле посестриме
Не могу те спасити из пакла!”

Одмах, након страшне претње ове,
Кажњеник је скупио сву снагу
И веома гласно рек’о врагу,
Да се Јово Лазаревић зове.

Док је сужањ име говорио,
Зачу се крик птице злосутнице
И мучитељ оде из самице,
За собом је врата затворио.

Докле слутње најдрње га море,
Оста’ сужањ Јово да тумачи,
Шта би ово требало да значи?
И очију не склопи до зоре.

Неизвесност као огањ пали,
Можда дош'о да провери стање,
Да ли је на списку за стрељање?
Смртоносни чују се рафали.

Најгоре су духовне убице,
Они гоне сужње да полуде,
Онима што истину им гуде,
Крв сисају грозне пијавице.

У самици хладној као гуја
Лежи Јово на њебета пола
И пита се: „Где је моја школа,
Сунце, цвеће и песма славуја?”

Док се труди себи да дочара
Цвеће које најбоље мирише,
Самичка се врата отворише
И на њима спази јагуара,

Торомана, гнусног тиранина,
Бољшевика Стаљиновог кова,
Дошао је да злоставља Јова,
Православног, честитог Србина.

Пред очи се сужњу магла спушта,
Србојед је запитао дрско:
„Хоћеш ли да признаш, псето српско?”
И пиштољ му уперо у уста.

„Немам шта да признам,” рече Јово.
У том трену Стаљинов магарац
Зададе му пиштољем ударац,
Здраве му је зубе десетков’о.

Свестан сужањ на бетону лежи,
Избијене зубе испљувава,
А са њима и крв избљуава,
Докле му се бледа кожа јежи.

К'о да чујем птицу певачицу,
Огласи се на тамничком крову
И саопшти мученику Јову,
Да ће свога надживет' убицу.

Мучитељ је сужња оставио,
Да се гуши у сопственој крви,
Ако умре, неће му бит' први,
Ни последњи ког' је удавио.

Многе српске мајке, сестре, љубе,
Србождер је у црно завио,
Сирочиће Српчад оставио.
Сад избија по тамници зубе.

Чему ли се тај злочинац нада?
Да ли може мирним сном да спава?
Савест му је свакако кржљава,
Кад је тол'ко починио јада.

Сужањ Јово на бетону седи,
Не може на ноге да устане,
Боле љуте у устима ране.
Патник може за ноћ да оседи.

На лекарску нико га не пише,
За животом воља њега лечи,
Од ужасних болова не јечи
За слободу и живи и дише;

Медицинска сестра му је нада,
Вера у спас, докторка најбоља,
Лек је души стална богомоља,
Ум му срцем напаћеним влада.

Не пада му на памет у муци,
Сам на себе да подигне руку,
Условиће у слободе луку,
Са заставом радости у руци.

Када сунце слободе заблиста,
У најлепшем благородном сјају,
Кад Србија буде равна рају
У одсуству грозних комуниста.

Врати му се снага у тој нади
И устаде са крвавог пода,
По самици са напором хода,
Клецају му колена од глади,

Покушава себи да дочара
У слободи свој живот будући,
Види себе у сопственој кући
И два добра родитеља стара;

Види сунце изнад завичаја,
Што му срце залеђено крави,
Види очи његове љубави
И сећа се њених уздисаја;

Види колач своје крсне славе,
Свећом славском лица обасјана
И икону светога Стефана,
И димове из кандила плаве,

И осети мирис босиока
И тамјана, али у том трену,
Кључ се брзо у брави окрену.
Јово спази два крвава ока.

Заменика управника Дома,
Злогласног и мрског Торомана,
Најгорег од свих српских душмана
И највећег бољшевичког сома.

Кад Србојед у самицу крочи,
Са обе је стиснуте песнице
Кажњенику нагрдио лице,
Оток му је затворио очи;

Ал' духовне очи су му здраве,
Њима свога мучитеља види,
Што се својих злодела не стиди,
Очи су му и руке кржаве.

Види зверу у људском облику,
Садистиног садисте садисту,
Бољшевика, грозног комунисту
И срамоту српску превелику.

Чује јасно његово питање:
„Зашто ништа да ми признаш нећеш?
Са тим омчу себи на врат мећеш,
Признањем би поправио стање.”

Сужањ Јово, уз напоре тешке,
Свој одговор једва тихо шапље,
Докле му крв из ноздрва капље:
„Не признајем измишљене грешке,

Нећу себе и другог да лажем,
Боље да ме црна земља скрије,
Но да признам што истина није
И да лажом сатани помажем.”

Кад зликовац одговор саслуша,
Од љутине очи разрогачи,
Разум му се донекле помрачи,
Грешна му се узнемири душа;

Не знајући како да поступи,
Ни једну реч више не изустуи,
Као бесан самицу напусти,
На њој врата за собом залупи.

Истина је као земља јака,
Њу не може нико да убије,
Од ње увек стрепе крвопије
И целати, присталице мрака.

Кад му оток са очију спаде,
Оне му се саме отворише,
Сужањ Јово сада лакше дише,
Вид му врати изгубљене наде.

У мислима слика му се ствара,
Девојака гаравих и плавих,
Купају се виле на Морави,
С витицима до испод бедара;

Као да им уздисаје чује,
За момцима уздишу и вену,
Бујне дојке скривају у пену,
Док их вода титра и милује.

Несвестица младог сужња хвата,
Јер глад нема душе ни очију
И за љубав не мари ничију.
„Глад кроз прозор, а љубав на врата.”

Тамна ноћ се лагано прикрада,
Несношљива постаје самица,
Пишти црна птица злослутница
И последња дотрајава нада.

Грца сужањ у големој патњи,
Док га тама и мемла убија,
Јавља се и халуцинација,
Види себе у сопственој пратњи.

И у црно мајку завијену,
Оца, браћу, сестре невеселе
Од жалости косе су расплеле
И кукњавом расплакују стену.

Спази драгу, како венац носи,
Са натписом: „Вољеном драгану!”
Угледа је тужну, расплакану,
С црним цветом у још црншој коси.

Брат на челу, носи му крстачу,
Синовац му носи панайју,
И један и други сузе лију,
Цела пратња гуши се у плачу;

Примети и четири сестрића,
Како ковчег мртвачки му носе,
Од призора овог препао се
И задрхт'о до дна свога бића.

Освести се. Будан је. Не спава.
У посету рујна зора стиже,
Он три прста ка челу подиже
И крстом се од море спашава.

Нема веће од глади немани,
За њу заклон никакав не важи.
Молитвама сужањ хлеба тражи,
Духовном се храном душа храни.

Тако Јово мучи своју муку,
А и она на своме тигању
Пржи њега и ноћу и дању,
Бољшевици иду јој на руку.

Нема тога песника ни пера,
Да све муке Јовове опише,
Али он се нада, докле дише,
Да га спаси Бог и божја вера.

У тој нади, он ће све поднети
И доћи ће кући једног дана,
Ал' ожиљке од тамничких рана,
Са собом ће и у гроб однети.

Поред глади и тама га гуши,
Неизвесност као огањ пече,
Зима као бритка сабља сече.
Стрепња хара по срцу и души.

Нигде сунца да га помилује
И уклони бледило са лица.
Да л' ће место птица злослутница
Икад песму славуја да чује?

Да л' ће мајка дочекати клета,
Да загрли на слободи сина?
Мајчина је то жеља једина,
Пре него што оде с' овог света.

Одговоре на ова питања
Нико Јову не може да пружи.
Дани су му сва дужи и дужи,
Остаје му да слободу сања.

Пре од среће нађе нас несрећа.
Искуство нас поучава томе,
Да „зло јаше једно на другоме,”
Да би мука била дупло већа.

Јово судбу да проклиње неће,
Носи што му на грбачу метне,
Може срећа ипак да га сретне,
Изненада, после све несреће.

Да му није допринела срећа,
Да му Обрад пријатељ постане,
Не би глади преболео ране,
Ни видео ни сунце, ни цвећа.

О, Обраде, врли српски сине,
Сужањ Јово све је учинио,
Сунцем ми је перо позлатио,
Да би твоје опис'о врлине.

Каже: Да у торбу главу стављаш
И да за страх не знаш када треба,
Огладнелим да дотуриш хлеба,
Зато за њих легенду представљаш;

Да се туђој као својој срећи
Радујеш, јер своје имаш мало,
Да ти никад није на ум пало,
Да се туђој радујеш несрећи,

Да ти срце цвета врлинама,
Да се молиш Богу и свецима,
Да отворе очи свим слепцима,
И да скрате језике женама;

Да некрсте часном крсту врате,
Да у срца приме православље,
Болеснима да поврате здравље
И да круну поштења позлате

И да мржњу искорене, брате,
Чупајући најмању јој клицу,
Да се више никад на удицу
Братске мржње Срби не ухвате.

Е, па браво, родољубе мили,
Ти си рођен за краљеву гарду,
Треба златну дати ти кокарду,
Кад пркосиш нечастивој сили.

Сужањ Јово патњом срце кали
И живи у непрекидној нади,
Да ће Обрад да га спаси глади,
Нема речи да му се захвали.

Мада споро црни дани теку,
Прође шест месеци гладовања
И мука, без трунке радовања
Нажалост, у двадесетом веку!

Сужањ Јово са сетом на лицу
Прича шта је прошле ноћи снио,
Да је гују у сану убио,
Увукла се била у самицу!

Након овог' успеха у сану
И поред свих невоља и јада,
Са разлогом може да се нада
Зрачку среће у сутрашњем дану.

Умукле су птице злослутнице
И ускоро, пошто је свануло,
Радости га сунце огрануло,
Кад је пуштен из смртне самице.

У Прву је зграду враћен био,
А највећа била му је жеља,
Да угледа свога пријатеља,
Који га је од глади спасио.

Истог дана кад је из самице
Изашао осуђеник Јово
И Обрад се много обрадов'о
Изласком из језиве тамнице.

Пријатељство магичну моћ има,
Привукло је пријатеље праве,
Да се виде и да се поздраве.
Сунце среће родило се њима.

Један другом погледом су рекли
Шта им срца напаћена желе.
Њине наде нису изгореле,
Док су се на ватри патње пекли.

Оде Обрад као на крилима.
Лети соко правац Драгачева,
Али скреће десно, код Краљева,
Право кући Јова побратима.

Соко сиви, разборите свести,
Испред куће Јовове је пао
И кличући мајку дозивао,
Да повољне саопшти јој вести.

На врата се мајка помолила,
Кад је вести о свом сину чула,
Старица је мало одахнула,
Па соколу пољубила крила.

Соко мајку љуби место сина,
Грли је и милује крилима
Испуњава жељу побратима,
Диви му се Котленик планина,

Док га топло жубором поздравља
Планинина посестрима плава,
Набујала Западна Морава,
Желећи му срећан пут и здравља.

Соко сиви разви потом крила,
И одлете у правцу Јелице,
У загрљај мајке соколице,
Што је сина сокола родила.

У праву сам, драги читаоци,
Кад кажем за Обрада Србина,
Да он има срце к'о планина,
За то многи постоје сведоци;

Један од њих и сужањ је Јово,
Што му Обрад голи живот спаси,
Кад га глади давише таласи,
И у гробу памтиће му ово.

Свим се срцем њему захваљује,
Зато што је, кад је одроби'о,
Прво кући његовој свратио,
Да му стару мајку обрадује,

Да јој је син пуштен из самице.
Сад у Првој налази се згради,
У којој је решен проблем глади,
Жив ће доћи мајци из тамнице.

Ко би мог'о да му заборави
Труд и напор, приликом услуга?
Његова је велика заслуга
Што победу добро над злом слави.

По добру га сужњи познаваше,
По његовом срцу племенитом,
По храбрости и по стасу витом,
Све од себе за њега даваше.

Пријатељ се сваки с' њим поноси,
Јер му душу рајску тело скрива.
Он у срећи свачијој ужива
И у срцу своме цркву носи.

Дубоки су његови корени,
Србе воли будан и кад спава,
Истину и правду обожава,
А мишљење туђе увек цени.

Живео је, живи и живеће
За слободу и демократију,
За рођену мајку и Србију.
Бог му дао и на претек среће!

Нека знају сви српски душмани!
Кад би свака српска мајка мила,
По оваквог витеза родила,
Дани би им били избројани.

Дван'ест и по година је Јово
Горког хлеба робијашког јео,
А какве је све муке поднео,
То зна само срце патниково.

Без читања уметничких дела
И витеза Цогоља Обрада,
Не би куће видео никада.
Кости би му тамница појела!

Волео је изнад свега књиге,
И ценио духовно им благо,
Било му је необично драго,
Да књигама анулира бриге,

Да са њиним духовним крилима
Казаматске зидине прелеће
И да сунцу слободе узлеће,
Дивећи се плавим просторима;

Да путује широм земног шара,
С' јунацима љубавних романа
И да плови преко океана,
У јахтама јапанскога цара,

Да се вози у шевролетима,
Са најлепшим глумицама света,
Јелисејским пољима да шета,
Да краљице у посету прима.

Књиге су к'о буктиње у мраку,
Оне ропску разагоне таму,
Причешћују у слободе храму,
И помажу слабом и јунаку,

А посебно сваком кажњенику,
Зато нек' му то буде на знање!
Књига ће му дат' помиловање,
Кад је чита, уз пажњу велику.

Сужањ Јово не губи из вида,
Да кад чита, много мање страда.
И слободно живи к'о некада,
Кад је био ван тамничког зида.

Дан по данак, најсрећнији свану
И прохуја робија Јовова,
Отресе се тамничких окова
И сунце га слободе ограну.

Оде кући испод Котленика,
С' леве стране Западне Мораве,
Где цветају љубичице плаве
И мирише бехар са шљивика.

Грешни Милоје
ЧАША ОБРАДОВА

Поменница

„Чашу меда још нико не поји,
док је чашом жучи не загрчи”

Њеџош

Е, тужна ти је то прича. Подуже време трају те муке. Танталове.

Мом ћеду, Танасију, рано умрије жена Јелика. Мој весели тата Драгутин, а Драгиша га сви звали, и сестрица му Разуменка, остадоше сирочићи.

Шта ће? Куд ће? Како окренеш, морадне Танасије да се жени. Не може друкчије да се опстане. Да се одржи кућа.

Док је мој јадни тата стас'о у војника, 'вамо ти његов отац и маћеха накотрљају Новица, Добрица, Јелесија, Јеротија, Добринки, Станојки, Савета. Пуна кућа ћеце. Ко' у некој омањој школи.

Кад сам ти се ја родио, мој ти отац и мајка са мном у козјачу. Знаш оно - кад орла нагна зла година. Он нема куд, него међу кокошке. Тако ти и мој весели отац. Крене у печалбу. У тешку печалбу.

Запосли се он у жандармерију. А штеђо је, веселник, сваки динар. Од уста је одвај'о. Из Колашина пешке долазио у Драгачево. Да не потроши динар за превоз.

Тако ти он, што 'но кажу, камен по камен, направи ову кућу. Па шталу. За пример свој околини.

Погледај ти каки је камен у цокли. Погледај тишљерај. Кваке. Намештај. Свака згода. И накупова ти он повише парцела. Те се заима, да не може бити боље. Ал' са великом муком. Са големим трпљењем.

Чак је уштеђо у хипотекарној банци, безмало, за још једну имовину. Е, то му срубише после рата. Ове поштењачине. Кад је отиш'о да подигне уштеђевину, ћорак. Мого' је, сироме, за то да купи једног ћурана. И то осредњег. Баци он оне паре тамо кроз шалтер и каже: Ете вам то. Купите ћурку. Направите, каже, подварак. На'едите се мога зноја и мо'е замуке.

Па ја, брате. Кад је отишло јуне, нек иде и уже.

Шестог априла четр'ес прве, обадво'ица се обремо у Београду. Он у жандармерији, а ја у другом реду трговачке школе. После оног несретног бомбардовања, изведе ти он мене, тамо, у онај Гај, иза Великог Мокрог Луга. И каже: 'Вуда, сине. И покаже ми руком правац. Вели, видиш, сунце је изгријало, ту ти је исток. Ти удри на југ. Кад сунце залази, заћери брдо или како велико дрво на југу, ће ћеш у свитање да кренеш. Чувај се путева. Гурај попријеко. Ако на лијеву руку наићеш на велику ријеку, то ти је Морава. Не прелази је до Чачка или Овчара. Само старије људе у шајкачама и жене у марамама, упитај ће је Рудник. Или Јелица. Или Чачак. После знаш.

Не љути, вели, туђу пашчад. И не прави зађевице ни с ким ...

Нек' те Бог Благи, чува. Помози тамо мајци. И пази сестре.

И тако ти ја напуштих Београд. И тако потонуше моји и татини снови о отварању дућана.

Не прође много, ете ти тате. Све отишло бестрага. Пропала војска. Пропала жандармерија. Оде мас' у пропас' ...

Кад наиђоше Бугари у Драгачево, једва претекох. Разбише ме на правди Бога. За ниђе ништа. Од онда ти носим овај ожиљак. Од онда сам ти потврд на ово лево уво.

Кад би 'вамо, пред крај рата, потребоваше Јосипу топовска 'рана. Мало му било српске крви. Решио да нас још мало осекне. Да нас прореди. Да нас достовери. Није звао оне његове, отуд из Кумровца. Јок. Ми му вршили пос'о.

Тако ти мене мобилишу, у ту њину, народну... И, како они кажу, ослободилачку војску.

Тако ти се ја обрем у касарни, у Чачку.

А мог стрица Новицу ти је рат затек'о као поручника Краљеве војске. Кад је дошло до пропасти, он није шћео да погази заклетву.

Тако ти он постане четнички кома'дант. Јес', Новица Цогољ.

Добијем ти ја од њега цедуљче. Каже, налазимо се на потесу Љуте Крушке. Чекам те. Не гини улудо. За мангупе. Него 'ајде, 'вамо, да војујемо за крс' часни и слободу златну.

Кад се смркло, здимим ти ја у Јелицу. Са све пушкомитраљезом. Нађем четнике и останем с њима.

Таман на време. Кол'ко да не окасим на робију.

Таки сам ти ја батлија био.

Е, не могу ти о тој робији причати, живота ми мога. Могу само да ти сведочим, да сам тамо добио два брата. Два моја велика побратима. Јова и Мића.

Како мука може да зближи људе, то се не може
опричати.

Јово ти је био из Поповог Села испод Котленика.
А Мићо из Милочаја, од Сретеновића.

Не може мајка да роди брата к'о што су ми били Јово
и Мићо.

Јес', јес'!

Мој брат Јован Лазаревић и брат Милорад Срете-
новић.

Амнестираше нас. Пуштише ме кући. То се каже
- на слободу. Јадна ти је та моја слобода била. Знаш,
како оно кажу - бела врана. Чудом се сви чуде тој бе-
лој врани. Не д'о Бог ни највећем душманину да доби-
је то перје. Да буде бела врана.

Да би преживио ту шикану, мор'о си да се снала-
зиш. Да тражиш одушка. Да се нашалиш. Који пут ти
омакне, па попијеш. Више н'о што треба.

'Вамо, опет, неки пут ланеш.

Па те онда стрпају у бовару.

А неки пут, оде ти јуница за казну.

И још мало приде.

Пробуди ме Милева говорећи: Обраде! Обраде!
Не бој се!

Дођох себи, сав у голој води. Заболело ме нешто у
грудима, к'о да су ми ребра попуцала.

Не могу, реко', Милева, више да ти издржим ово. Ни кад сам будан, ни кад спавам. Дошло ми, у задње време, некако теже, него у Сремској Митровици. Тамо је било црно, без ич белог. Ал' ово дошло горе. К'о да сам им премеђио, бре. К'о да сам, ја њима, уз'о њину очевину. Прсају се у поштење, без стида. А 'вамо, натоварили на ову сиротињу порезе, прирезе, трошарине, откуп, кулуке...

Ако им не одеш на те њине зборове, испљују те иза леђа. Као реакцију. Као унутрашњег непријатеља. Као кочничара... Да није нас неколико, руже би им цветале. Мед и млеко би им точили.

Ако им одем, не могу да отрпим то лицемерје. Те лажи. Те њине „успехе”. То њино богохуљење.

Ако ланем, к'о соли у очи. К'о да си у осинак цар'но. Неће нама, каже, памет да соли народни непријатељ. Мало ти је што ти је друштво робију смањило и пустило те на слободу, каже. Шта би шћео још? И право гласа да имаш? 'Оћеш краља да доведеш? Мало вам је што сте пљачкали. Сво злато сте однели. Мало вам је што сте клали. Мало вам је што сте народ заглупљивали вашом религијом. Тим опијумом сте тровали нашу омладину. Наше пионире. Шћели бисте, опет, да развијете барјак са крстом. Е, неће моћи! Имамо ми нашу петокраку, срп и чекић. Јели сте гибанице, под тим вашим кокардама, кад смо ми крварили за слободу и гинули храбро, каже. Гинули и певали. Певали и дизали увис црвени барјак са петокраком.

Петокрака са пет пера,
то је значка пролетера.
Петокрака са пет листа,

ми идемо против Христа.

Не могу, Милева, да издржим ово. Не могу да истрпим. Попуцаше трпила.

Ако одем у цркву - ене га! Зар да ја у мојој земљи морам кроз Паљеж да водим, кријући, ћецу у цркву?

Зар морам да им набавим пионирске мараме? И то црвене.

И титовке?

Зар морам да им купим буквар, на чијој првој страни стоји слика највећег крволока и децоубице српске омладине?

Зар морам да им купим читанку, да моја ћеца, о мом трошку, уче да је мој краљ издајник?

Да је мој ђенерал кољач?

Да је моја вера опијум за народ?!

Не могу, Милева, више да идем у апс или да не излазим из авлије, кад онај крволок српских светиња науми 'вамо, преко Рудника. Шта ћу? Не могу да се љутим на оног веселог милицајца, што га најчешће шаљу да ме приведе или да ми саопшти да не излазим из авлије следећа три дана. Каже човек, поштено. 'Нако, с' душе: Обраде, имам жену и дво'е ћеце. Ово ти је мој љеб. Моја њива. И ливада. И крава. Друго ништа немам, сем ове службе. Не дај Боже, кад би' службу сагубио, мог'о би' да идем да просим. Ост'о би' без плате. Без стана. Зато, вели, молим те, немо' д' излазиш из авлије. Да ми главу о'сечеш.

Не могу, Милева, више д' издржим то пецкање. То омаловажавање. Уићем у кафану. Онај отуд се начуљлио. Слуша, жбир, шта ћу да прозборим. Да ме оцинкари. Ма, да ће да каже поштено шта сам рек'о,

ни по' јада. Него нафилује. Дода трипут. После и оне људе, што седну са мнош, што се питају са мнош, што попију са мнош каву или ракију, коре. Каже - слиз'о се са издајником. Са народним непријатељем. А ми ти школујемо ђецу. Ми ти правимо амбуланту. Ми ти правимо пут. Ми ти правимо ћуприју. Ми ћемо да ти доведемо струју. Поведи де рачуна шта радиш! Ђецу имаш, каже. Ми смо знали у крви да се изборимо за слободу. Знаћемо и да 'е одбранимо од тих изрода. Све је то требало побити к'о пашчад. А јок пустити, да лају, к'о керови по буцацима.

Не могу, Милева, да издржим пропаст. Испљуваше и забранише краљу да дође на своју очевину. Стрелаше ђенерала. Отераше ме на робију. И кад су ме пустили, узеше ми право гласа. Рек'о би сам брав, бре. А јок човек. Ај', све. Ал' да ђецу пуштим у пропаст. Да се и они одрекну Христа. Да се и они одрекну краља. Зар ђецу да спремам за вечне муке да би опстала међу безбожницима? Зар да погазим славу? И прекаду? Зар да сутра ђецу не могу да венчам, пред олтаром? Но да их пратим у Содом и Гомор? Зар да ми унучад, сутра, некрштена буду? Зар да пустим потомство да потоне у безбожје?

Не могу, Милева. Жено. И сестро. Ја морам да бежим из ове луднице. Ја морам да пробам да се спасавам. И вас да спасавам. Мог'о би' код ујка Младомира, у Америку. Ал' не дају ми, пашчад, пасош. Не може, каже, по закону, онај који је осуђиван за та и та дела, да добије пасош. Еј, за јуне могу да извадим билет. Ал' ја да добијем пасош, не могу. Морам да будем у њином тору. На њином солилу. Под њиним корбачом.

Њима да лижем скуте. Њима да пузим. Да би' опст'о. Да би живео. Не треба ми така живот. Нећу тако да живим. Не могу тако да живим. Не могу!

Ма знам ја да је горе високо, а доле дубоко. Знам ја да су пушкомитраљези и вучјаци на граници. Ал' ја морам, Милева, да бежим. Сањам, по неки пут, праведног Ноја. К'о да ми говори - направи и ти чамац. Потрпај ђецу, па се спасавај из те погани.

Морам, Милева, да бежим. Ако успем, преводићу и вас. Једно по једно. Ако не успем, убиће ме. И 'вако сам убијен. А вама ће бити горе него сад. Имаћете још једну анатему. Али, нисте ви једини мученици. Од Христа, на 'вамо, било је много мученика. И међу женама. И међу ђецом.

Морам, Милева, да бежим. Не знам како. Ал' знам, да морам. Од сад, па за три. За пет. За десет година. Ал' морам. Не љути се што ћу да заборавим наше планове и договоре. Морам да радим на овој ствари. Па, или пуковник или покојник. И, молим те. Само Бог, ја и ти знамо за ову одлуку! Дуг је пут до Америке, кад бежиш без пасоша. Без визе. Муке Танталове ће да буду. Нико не смије знати, сем Бога, мене и тебе. Морам, Милева! Морам, жено! Морам, сестро! Молим те, разуми. И опрости. И трпи. Морам! Морам! Морам!

Не плачи, Милева, молим те. Кумим те Богом. Стегни срце. Знам ја да сам ђеци најпотребнији сад. Знам ја да ће они остати, можда, сирочад. Ал' ја морам, Милева, да покушам. Знам ја да је немогуће. Ал' Богу је све могуће. Ако Бог буде са мном. И са тобом. И са нашом ђецом. Пресадиће нас из ове провалије. Знаш да је казано: Ако са вером кажеш гори - пређи

тамо, прећи ће. 'Ајде, Милева, да верујемо. Моли се Богу. Милостив је Он. Спасиће нас Он. Помоћи ће нам Он. Саставиће нас опет, Он. Свевршњи. Свемоћни.

Осам година тумарам, к'о миш у мишоловци. Тражим излаз. Ђе год кренем, излаза нема...

Једино преко Италије. Тамо можеш, у логору, за пола године, до годину, да исподоказујеш ко си. Шта си. И да добијеш папире, за Америку. Ако одонуд имаш гаранцију. А им'о би'. 'Оће ујко. Крв није вода.

Ал', како до Италије? Једна варијанта. Друга. Десета. Неће, па неће. Без пасоша, нит гуди, нит гудало вади.

Како да родим пасош? Како да га направим? Све сам проб'о. Неће, па неће.

Једне прилике, наиђе путем Радо'е. Оле, вели, шта радиш? Ништа, реко'. Мало шуркам око стоке. Ајде, Радо'е, да попијемо по једну. Сврати он. Изнесем ја покињу. Под јабуку. Накренусмо.

Ђе си био, реко', кад си се тако удесио? Ко стари фијакер.

Каже, иш'о до у Гучу, те уз'о пасош. Стално ме Млађо зове, да одем до њега. Каже, бар да видиш како људи 'вамо живе.

Добио си пасош? Дај да видим како изгледа. Сину ми кроз главу: ево пасоша.

Пружи ми он. Гледам ја. Ма јок. Он на слици и ја, к'о небо и шеширција. Ни примаћи. Опет гледам ја. Ништа му не говорим. Ма, да ви'ш ти, кад би' ја

пустио брчиће. Онако, као на оној његовој слици. Можда би примакло, кол'ко било...

Копкало то мене, данима. Пустим ја бркове. Па и поткрешем, напо к'о што Радо'е. Гледам се у огледало. Ма, чини ми се, да сам се мено примакао оној Радо'евој слици.

Једне згоде, опет ја и Радо'е пијемо шљивовицу. Увек смо ми лепо стајали. А и ђеца нам се дружила. Реко', Радо'е, дадок ти краву, да ми даш твој пасош. А ти, ако буде стани - пани, пријави да ти га је неко укр'о.

Брацо, каже, ти знаш да ја тебе ценим. Ако треба да ти помогнем газити блато за циглу, ете ме, вели. Да ти помогнем од срца, шта о'ш, каже. Без динара једног. К'о цигару дувана. Ал' то немо' да ме питаш. Имам ђецу. То не смијем, ни за живу главу.

Видим ја, од овог камена се не обија ни трун...

Пролази време. Порастоше ђеца. Срећо и Мико кренули у средњу школу. 'Оће да ми прођу сви возови и готова ствар. Окрећи, обрћи, нема излаза.

Идућег љета, погледим ја, иде путем Млађо. Дош'о да обиђе Радоја. Млађо, викнем ја одозго, од подрума. Јеси ти, брате?

О, Брацо, жив ли си? Пита он.

Реко', жив клан недоклан. Бани, реко', да прозборимо коју и да накренемо к'о земајле.

'Оћу, вели, Брацо, доћи ћу довече. Идем да се видим са мојима. Двије године нисам био.

Оде Млађо низ пут. Знам ја да и он не мирише ову нашу пропас'. Борави он, ко'е куда. Мислим и у Италији. Ух, Бог ти помог'о, сину мени, у ову моју ћупару, Млађо би мог'о да заврши пос'о. 'Оће он.

С једне стране. Опет, кад погледнем с друге стране, ко зна. Неће човек да се замера са братом. Што му то треба.

Смркло се. Лаје Чимбов кер. Извири се ја. Месец изгриј'о. Јес' Млађо. Иде изнад Перове куће. Сачекам га на капији. Изљубисмо се.

Седнемо у славску собу. Дон'је Милева слатко и воду. Па каву и ракију. Уз ону ракију, мало касније дон'је чинију са салатом од парадајиза, краставца, паприке и лука. И сира у тањиру.

Ударисмо ми по шљивовици. 'Нако, уз ону салату. Исприча ти он мени своје згоде и незгоде по белом свету.

Остасмо до у глуво доба ноћи. Сами.

Реко', бре Млађо, морам да ти нешто поверим. Ал' то значи да ти турам ову моју ћупару у шаке. Да немам поверења, не би' ти то ни рек'о.

Забога, Брацо. Нисмо ми од јуче, каже.

Реко', така и така ствар... Ја сам одлучио да бежим из овог тора.

Ти знаш, да сам ја и од кад сам изиш'о са робије, на робији. Пасош ми не дају. А твој Радо'е има пасош. Дав'о сам му краву. Није хтео да чу'е. Разумем човека. Не смије да се игра са животом.

Брацо, ја оста'ем вође седам дана. Ја ћу да му украдем пасош. Не треба му низашта. Ја сам га и наћер'о да га извади, да дође код мене. Извадио, ал' није ни дош'о.

Кад би трећи дан, или четврти, увече, бану Млађо. Остали смо до пред саму зору. И даде он мени Радо'ев пасош.

Радоје В. Плазинић, испод слике.

Набавим од ђеце оловку и 'артије. Исцепам им, кришом из свезака, по она два средња листа. И распалим да вежбам оне Радо'еве хијероглифе: Радоје В. Плазинић. Сто пута. 'Иљаду пута. 'Иљаде пута. Данима. Док нисам дотерао да без гледања буде к'о јаје јајету. Ајд' сад, распали, без гледања. Стотине. 'Иљаде пута. Сумирам. Тачно сто посто. 'Иљаду посто.

Учим генералије из пасоша: датум, месец, година рођења. Терам редом.

Штруцкам бркове. Кријући. Према огледалчету од лампе. И гледам Радо'еве на слици. Идем у Чачак да се подшишам. Објашњавам ономе како 'оћу. Оману он. Прећер'о. Поткрес'о ме више. Морам да чекам да израсте коса поново. И тако. Данима трају моје припреме.

А оно к'о на инат. Све ми некако омиљело. И Милева. На ране да 'е привијеш. Ђеца, кад дођу суботом из школе, не могу да их се нагледам. Тата и мама се, некако, продобрили. А она несретна стока. Протежу се кад их тимарим. Лижу ме краве по коси и образу. К'о да ме љубе. 'Вамо кокошке око мене. Не могу да прођем кроз башчу. Све пред ноге. 'Оће срце да пукне.

Идем, у кавану, често. Чашћавам. Људи се окуражили. Седе са мном. Причају. Шалимо се. Не уједају ме ни они 'нако, к'о што су уједали. Да ли да баталим све. Да пригрлим ову ђецу. Ђе ћеш ти под празно небо напирити? Ђе ћеш ти мимо свет?

Ма јок. Издржаће Милева. И ђеца. Даће Бог.

Прек'сутра! И готова ствар.

Кажем Милеви. Како би, каже, било да прође

субота. Да се опет искупе ђеца. Па по недељи...

Не вреди, Миљо, моја. Вакат дош'о, ваља војевати.

Одем на аутобус у Горачиће. По раније. Доста раније. К'о да сам их свију жељан. Да их још једном видим. Да прозборимо коју... Сад, па ко зна кад. А можда и никад.

Улазим у аутобус. Узимам карту од Момчила и пролазим наниже. Стално сам седео доле, на дну. Улази Миле Кучка. За њега је увек било резервисано оно седиште до Момчила. Заруменео се. Виси му ланчић од цепног сата, од рупице на прслуку, до цепића. Пош'о неђе подаље, чим носи амрел. А ведар дан. К'о и увек, окрене се ка задњем крају и дизањем руке, поздрави своје бираче. Он ти је сваке туре на листи. Доправде, сам трчи трку. Ал' стално победи. Гласа деведесет осам ил' деведесет девет посто. То ти је од оних што су заокружени на списку. Ту су ти и мртви и живи. И болесни. И они што нису изашли. Ал' увек ти је, аман, сто посто.

Кад смотри мене, он ће, 'нако громогласно.

Ђе си, Јаки!

Ево ме, реко', Јаки.

Јесмо ми били класни непријатељи. Ал' вамо пријатељи, јер моја сестра, најстарија, њему дође шурњаја. Каже - Јаки, ја бих код они' моји', на Црвеном Тргу. Кад ћеш ти код твојих? Виче он, јечи аутобус.

Увек је народ упиј'о моје и његове чарке. К'о у позоришту.

Реко' - чуће се Јаки! Него, рекоше ми, да си прод'о Велику Ливаду да би отиш'о до Москве и до тог твог великог друга Владимира Илича Лењина.

Јесам, Јаки, ал' не жалим.

Ваља, ваља! Кажем ја и решим да замукнем.

У Београду, узмем новине. Разноразне. Нарочито оне са Титовим и Кардељевим фотографијама. Правац Трст.

На граници, пасошка контрола. Пружим пасош преко раширених новина. Јако ме „интересовало” оно што пише испод Титове слике.

Каже, јесте ли Ви Радоје?

Јок, него мој отац, оштро кажем ја. Идем на све или ништа.

Опет он гледа у пасош, па у мене.

Пођите, Радоје, са мном.

Може, кажем ја одсечно.

А, 'вамо, мислим: одох опет у Сремску Митровицу. И то право.

Уведоше ме тамо, у неку канцеларију. Питају ме за генералије. Ја ко из топа. Каже, Радоје, потпишите се. Ударим ја: Радоје В. Плазинић. У фасу. Тачно, к'о Радо'е. Ма, Бог ме научио да сам то утренир'о, само тако. Ту они падну. Каже, мало чудна ова фотографија. Ма, добра је фотографија, кажем ја. Него време. Време ме мало начело. Мало више седих. Мало више проблема сам напртио на леђа, од онда, кад сам се слик'о.

И тако, ете ти мене, у тој демократији. У тој, толико жељеној, слободи. Как'а црна демократија. Как'и бакрачи. У логору, мало фали од седам месеци. Преко дана сам радио у виноградима. Радио сам то онако, људски. Поштено. К'о да је моје.

Испословасмо папире. Требало је седам месеци да се сад' докаже, да ја нисам Радоје В. Плазинић, него

Обрад Д. Цогољевић. Бивши сужањ Титовог казамата, у Сремској Митровици. И да онда, на ујакову гаранцију и авионску карту, полетим за Охајо. Клевланд. Не знам што га зову Кливланд. Ваљда нису имали Вука. Све им је дошло ронг¹. Они ти Ђорђа Вашингтона зову Џорџ. 'Вамо, опет, Раку Фелера, зову Рок. И уопште кад изговарају „р” и ово, и оно, говоре к'о да си им турио врућ кромпир под језик.

Тамо, код Американца, мор'о сам да фарбам ове моје седе власи, да би ме примили на пос'о. Одмеравају те, к'о јуне кад изведеш на вашар. Гледају да л' си здрав. Није их заним'о мој антикомунизам. Јок. Само да л' имам леђа. 'Ајде, де.

Запослих се. 'Оћу ја у писворк . То ти је на норму. И потпишем да прихватам стално рад у трећој смени. Боље плаћено. Удри. Распали.

Прво писмо пошаљем Козу кафедији у Горачиће. И чек од моје прве плате. И замолим га. Козо, ево теби враћам онај дуг од толико и толико. Молим те, подај људима којима дугујем и то... Па набројим - овоме 'волико. Ономе 'нолико. Немој, молим те, неког да заборавиш и искобиш. А за ово ресто, кад ти буде пуна кафана, дај туру за све и реци - поздравља вас Обрад. И поздрави све. И поздрави ми Мила. И реци да сам отиш'о, код оних мојих. Пит'о ме човек, лани, кад сам пош'о. А ја му рек'о: Чуће се. Па, да се не секира.

Кад сам дугове отарасио, 'оћу сад да се скинем ујаку с врата. И да му се одужим. После узмем билдинг²,

¹ Wrong - погрешно (један од Обрадових американизамa)

² Building - зграда (У Обрадовом значењу, сџан у згради)

под кирију. Онда доведем Маленицу. Купим јој кола. Упишем на колеџ. Идемо недељом у Цркву. Па на пикник.

Ал' видим ја, није ово мој Мале. Неће јој се сакрио онај смех из дубине душе. Некако брзо пролази ђетињство. Некако се уозбиљила. Почесто приметим, уздише.

Тамо се Мико уд'о. За комунисту. Е, мој Обраде, мислим се. Ђе си био? Ниђе. Шта си радио? Ништа. Онамо се, па, Срећо оженио. Из Босне. Преко Бача. Братство-јединство, да се учврсти, ваљда. Олрајт!³

Дође и Милева. И она се запосли.Куписмо кућу. Често нам пуна кућа гостију. Ама, пуна нам кућа свега и свачега. Фала Богу. Ал', опет, некако, срце празно.

Умрије весели тата. Дао би' и кућу и кућиште, да сам мог'о да му будем на сахрани.

Почеше се рађати унучад. Каћа, Драги.

Оде Маленица. Каже, тале, мени је лепше тамо.

Роди се Милош. Па Маја.

Милева иде за годишњи одмор. Прича как'а су унучад. Как'о је ово. И оно. Вели, умро Тито, Обраде. Није тамо више баш 'нако, к'о што 'е било.

Кљуца она данима.

Мило'е каже: Чика Обраде, Ваше бекство преко границе је застарело. Не можете више да одговарате. Ја Вам гарантујем да можете слободно да дођете. Он то мени увек на перту. Батали то, кажем му ја. Јок. Тера он Ви па Ви.

Олрајт.

³ *All right - у реду*

Мило'е, правобранилац. Да л' ће бити Калабић?
Иако ће. Да га послушам. Па, ако ми је суђено да ми
моја ћеца приреде клопку, нек им је благословено.

Лет за Београд. После много година. Чекају ме
Мико и Мило'е на аеродрому. Не могу да верујем. Ово
није могуће. У Великој Ливади топола била к'о рука ће
је најтања. А сад небу под облаке. Двојица не могу да
'е опашу.

Реко', ћецо, ми ћемо до пензије да будемо тамо.
После ћемо да се вратимо. Ја нећу да затрним пут у
ону земљу велику. И богату. Која је мене много спомо-
гла и много ми ваљала. Ал' коју ја не волим. И готова
ствар. Ако неко од ваше три породице 'оће да дође,
остављамо му кућу. И све у кући. Од игле до кола. Ал'
размислите. Није злато све што сија. 'Иљаду ноћи сам
уздис'о. И пожелео да ми унуче буде у наручју. Макар
са исцјепаним панталоницама. Дао би' за тај загрљај
све што имам. Целу Америку. Америка - чемерика. Ту-
га велика. До'ватили солитери до неба. Добри путеви.
Лимузине. Свака згода. Ал' нема душе. Нема љубави.
Нема среће. Има леба и с' леба. И више него што тре-
ба. Ал' дош'о грк некако. Што рече онај: Грци су тамо
залогаји љеба, ће твога нема и ће брата није.

Не шћадијеше нико да дође. Хвала Богу. Стварно,
није злато све што сија. И та њина демократија. То ти
је једна велика шарена лажа. Не дај Боже, да загусти,
виђ'о би ти њину правну државу. Ако ти Бог не би дао
здравља, липс'о би к'о кер, у том њином благостању.

Вратисмо се ја и Миља. Хвала Богу. Кад се ис-
купе ћеца, пуна кућа. Ври к'о у кошници.

У аутобусу, кад сам једном кренуо до у Чачак –

к'о онда кад сам пош'о у Америку. Исто, само мало друг'чије.

Миле још црвенији. Још главни. Питасмо се, на-
премасе. Он, к'о и увек, напред. Ја позади.

Каже - Јаки, стиг'о си!

Реко' - стигох, Јаки. Бих и ја код они' моји!

Чуо сам, каже.

Само, ја не продадох Велику Ливаду!

Сад он реши да ућути. Први пут он ућута први.

Почела да се рађа опозиција у земљи Србији.

Ствара се жагор.

Не мора баш да се ћути ко земајле.

К'о да 'е зарудела зора над мојом родном грудом.

К'о да се полако буди род мој српски.

Мејби⁴ ...

Бејах се вратио из Америке. Још док сам тамо радио, овде сам скрдио ове грађевине. Помогох, отуд, Срећу направити кућу у Чачку. И позавршавах неке и неке послове.

Шта ћу сад? Дођем на идеју да направим фарму оваца.

Ма, шта ће ти то, тата, вичу ми ћеца.

Доста си се, веле, нарадио. Два'ес година си у тој Америци радио трећу смену. Сад мало одмори душу. Имаш, кажу, добру пензију.

⁴ *Маубе - можда (Обрадов американизам)*

Аман, ђецо, нећу ваљда, к'о нека будала, да обесим о ову јабуку љуљашку, па да се љуљам. 'Вако матор. Морам нешто радити. Реко', да им причам ону причу, о безумном богаташу из 'Еванђеља, не вреди. Нису они то учили.

Нећу с'овог света да се извучем к'о нека дандара. 'Оћу, бре, да оставим неки траг. Онај човек, онамо, оставио брвнару, са брвнима усправно. Еј, није шћео да направи 'нако како се прави. Н'о ронг. О'зго наниже. Имаш да се чудиш кад наиђеш. Да се питаш о чему се ради. А знао је он да ћеш да се питаш - ко то направи.

Тако и ја. Нећу да џабалебарим. Грех ти је то. Знаш оно у Јеванђељу, кад је онај закоп'о таланат, неће тамо под шљиву, ваљда.

Доправде, јесте мој јадни тата, кад је треб'о да наврши ше'сет година, урадио 'вако. Невероватно, али жива, живцита истина.

Каже он: Обраде, да ли би ти мене учинио љубав. 'Оћу тата, реко'.

Каже, да ми спремиш рођендан. Ал' да ми се испупе сва твоја чељад. Јер, ја сам доњо једну одлуку, па 'оћу, вели, да вам је свечано с'општим. А друго, каже, видим ја, ти би шћео да набавиш трактор. Ја, па, нисам за тога. Ти 'оћеш ово и оно... Да се ми, не дај Боже, не би замерили, 'оћу да ми спремиш тај рођендан. А ја ћу онда да речем оно што имам да речем.

Реко' - добро, тата.

Чудим се ја. Ми ни ђеци нисмо спремали рођендане. Ал' ајд'. Жеља му је то. И готова ствар.

Ударимо ми у спремање. Милева меси торту. Ванилице. Гибаницу. И ко'екак'е ђаконије. Све по

пропису. Ја решим, те закољем и прасе и јагње. И испечем. Поставимо ми у славску собу. К'о за славу. Он, Бог да му душу прости, седи у вр' собре. Наслужим му ја ракију. Узе он. И устаде. И вели 'вако.

О, Обраде! Каже.

Ој, тата, реко'.

Раднук ли ја шта у овој кући, за овијег четр'ес година? Они' два'ес, до војске, ти ни не рачунам, каже.

Јеси, тата. И то превише.

Е, рецидер ми, дијете, вође пред твојом ћецом и женом, да ли сам ја заслужио как'у пензи'цу?

Јеси, тата. И то добру.

Јок, вели. Не треба добра. Н'о 'вако:

Прво, да ли могу ја да добијем три obroка дневно? Ал' јок да ми ћушне Зорка. Н'о фино, културно, да ми се постави од стране твојијех чељади.

Може, тата.

Друго, могу ли ја да добијем сваког дана по једно пакло дувана? Пази, триста шесет и пет паклица годишње. А оне преступне триста шесет и шес'.

Може, тата.

Треће, могу ли ја да добијем једно кило ракије, дневно? Себице. Али лепе. Бар десетка да бидне. И да 'е одлежала коју годину. Пази! Јопет ти, оне преступне, треба триста шесет и шес' кила.

Може, тата.

Четврто, може ли да ми се дода воде за пиће, у неограниченим количинама. И то онда кад сам жедан. Јок после. Н'о сад.

Може, реко'.

Јесте ли ви, ћецо, чули овај уговор између мене

и Обрада?

Јесмо, тата, вели Милева.

Јесмо, деда, веле ђеца.

Е, Обраде, све што се зове мо'е, кретно и непокретно, од данас је твоје и Срећово. Изведи ми Суд, да ти то потврдим. Неприкосновено. Црно на бјело.

Добро, тата. Хвала ти.

Али пази, вели, од данас ти нећу рећи: ни шиш, ни пис! Разумеш ли ти мене, шта кажем ја тебе?

Да појаснимо, вели. Ако ти видим пијевца да 'оће да скочи на астал и да ти ноће кљуцне прекаду, нећу да му кажем-шиш! Ако видим мачку да 'оће да ти начне божитњаче, нећу да јој кажем-пис! Јок.

Добро, тата.

И ето, тако ти је то било.

Мислио ја, шали се он. Јок. Није стварно хтео да пипне ништа. К'о да се не ваља.

Једне прилике, брали ми јабуке, онамо у Брекињи. Помагало нам повише народа. Ја с коњима довлачио и стовар'о у авлију. Седи он, Бог да му душу прости, овде под јабуком. На оној каванској столици. Са наслоном. И пуши. Стоварио ја оне јабуке и питам: Треба ли ти шта, тата?

Јок, вели.

Само што сам ја стиг'о, онамо, у Брекињу, зове он.

О, Обраде!

Ооој!

Пошаљде дијете да ми дода воде!

А вода, ене је онде. Нема три метра.

Иди, Срећо, сине, ал' лепо додај деди воде. И питај га да ли му треба још нешто. И оде Срећо. Кад та-

мо он искамуфлир'о. Направио диверзију. Отворио врата на башчи и крмача са прасад'ма ушла у авлију. На оне јабуке. Ал' он је то урадио, од прилике кад је виђо Срећа да је стиг'о до у Вугино. Да не може баш да буде много велика штета. Ал' 'вамо, опет, да нас искуша.

Отер'о Срећо оне свиње. Донео му воде. Није му ништа приговорио. Как'и то. Саопштио им ја. Најстрожије. Да га поштујете, к'о икону! Еј, бре!

Таки ти је он био. Мог'о тако. Он.

Ја, опет, па не могу. Ја би' да нешто радим.

И тако, чујем ја да има неки човек расне овце. Расног овна сам, преко људи, већ био безецов'о, чак тамо, у Хан Пјеску. Ал', да видим те овце. Тамо неће иза Мрч'еваца. Ка Вујну.

Договорим се са Срећом да тада и тада сиђем у Чачак. Да ме, он, одвезе тамо. Да видимо те овце. Вели он, ја ћу, тата, до три бити у школи. Ти дођи, каже. Објасни он мени, ће му је та његова, Музичка школа, у којој он ради неки много важан пос'о. Као професор клавира. Има он своју класу. Пази, бре! Нема шале. Spreма се, каже, на неку републичку смотру. Такмичење, ваљда, у том њином свирању. Добро, ајд'.

Дођем ти ја тој његовој школи. Она ти је 'нако мало доље пониже, низ Мораву, од оног места, ће су она пашчад поубијала оне наше мученике.

Позна мене, кроз прозор, Срећова колегиница. Бога питај како. Ваљда са слика. По овој мојој седој ћупари.

Јесте Ви, чика Обраде, каже?

Главом и брадом, реко'.

Хајте Ви да Вас одведем код Срећка. Он је на часу.
Ма јок, д'јете. Как'и. Нећу да реметим. Сачекаћу ја.
Ма хајте, вели, слободно. Ништа нећете Ви смета-
ти. Ми сви, каже, држимо индивидуалну наставу.

Мислим се ја. Пази, Бога ти. Видиш ти докле до-
гура мој Срећо. Ко би рек'о. Нека специјална настава.
Еј, бре. Нема ту шале.

Нећках се ја, мало. Ал' опет, копка мене та спе-
цијална настава. И хтео би, и не би хтео, да видим то
чудо.

Пристанем ја.

Идемо ми кроз ходник.

Сад ја очекујем неку дворану. Концертну. К'о 'но
што сам једном глед'о у Чикагу. Па мислим се ја, да
ви'ш ти сад мог Срећа у црном фраку. Са лептир ма-
шном. Са лакованим ципелама.

Кад она, ђевојка ли је, жена ли је, куцну на нека
обична врата. К'о она од Милевиног шпаиза. Ни већа.
Ни боља.

Уђосмо ми. Оно собичак. Шака јада. Већи је био
онај ђе је, мој јадни тата, спав'о. И вишљи. Дувар нео-
кречен. Штукатор бридно на повише места.

Тамо, у ћошку, неки клавирчић. Пијанино га зо-
ву. И седи једно дете. А мој Срећо, стоји поред оног
клавира и нешто цуца: прва, друга ...

Кад нас угледа, он застави оно дете.

Седи, вели, тата. Ево за десет минута завршавамо.

У оном другом ћошку, седнем ја, на неку столи-
чицу. К'о кад одеш код доктора. Нема ни наслон.

А мој ти се Срећо сроз'о у неком цемперу. И опет
поче да цуца: прва, друга, трећа, чета... Па онда: Пази,

форте. Па опет, цуца, цуца...

А ја се мислим. То ти се зове та индивидуална настава. Ваљда. То ти је мој професор клавира. И то ти је, ваљда, та његова класа. Срозо се у неким излизаним ципелама...

Поче да ми иде филм пред очима. Боже, 'вака снага. Цуца вође, за овим клавиром, на 'вако лепом дану. Мог'о би да обради пола Губереваца. Да коси. Да врше. Да сади воћњаке ...

Све ти мене тако иде филм - шта би било, кад би било, да 'е било, 'нако како 'е требало да буде. А није било. А можда и није могло да буде. Бог то зна.

Нагледах ти се ја тих мојих несуђених воћњака. И фарми. И ко'е каквије' љепота. У трену ока, к'о да угледах чаире. А на њима бучу дебели бикови. Копају земљу и бацају на плећке. Горе, повише, угледах крдо крва. Све боља од боље. Сименталке. Вимена им до траве до'ватила. Набрекла. Онамо, мало подаље, пасе велико стадо оваца. Пун чаир ђеце. Играју се око оног блага. Угледах Драгишу и Милоша. К'о - порасли они. Па јашу бесне коње. Драги - дората. А Мишо - алата. А они коњи им се пропињу. И њиште. Окићени прапорцима и кићанкама. Онамо, у Брекињи, дремају јабуке и крушке, под теретом златнорумених плодова. К'о да угледах Срећа у каруцима. Са упрегнутим зеканима. Обилази имања. У'ватила ме нека милина. Ши-ре ми се груди од радости. Пун сам среће био.

Бецнух се. К'о иза сна. Срећо још цуца за оним клавиром.

Не прође много, заврши се тај његов пос'о. Та индивидуална настава. Те његове класе. Пази ти. Каже,

тај и тај из класе професора Срећка Цогољевића. Јеси виђо ти то.

Трт, Персо, мислим се.

Седнемо ми у кола, и крeнемо ка Мрч'евцима.

Ма, дође ми да му кажем.

Опет, шта вреди да му кажем.

Боље да ћутим. Није цабе казано да је ћутање злато.

Опет би' му рек'о.

'Вамо, опет, па не би'.

Ма, 'ћу да кажем, па куд' пукло да пукло.

Реко' - бре, Срећко, посматр'о сам онај твој пос'о.

Оно што ти радиш. Оно би, бре човече, могла да ради нека старија женетина. И то гељава. Виђ'о сам ја, доље, испод оног клавира има нека педаља. И виђ'о сам да по неки и неки пут оно дете притисне ону педаљу. Ал', једном ногом. Зато и велим да би она жена могла да буде гељава. Јер јој она друга нога не треба за тај пос'о. Да није бре, дијете, штета да ти дангубиш, онде, поред оног твог пијанина?

После сам се покај'о што му то рекох. Видим, смеши се он. 'Нако, киселкасто. Сигурно 'е помислио: Јадан мој тата. К'о вели, ни абера он што ја оно дете спремам на републичко такмичење. Не интересује њега награда коју би ми тамо могли освојити. Јок. Он би да ја освојим златну меденицу за најбољу приплодну јуницу. Или диплому за највећи принос кромпира, по хектару. Ништа га то прелетање Атлантика, ни та Америка нису променили. Ни за длаку.

Не знам да л' га уцвијелих.

Опет, боље је било прићутати.

Прогутај и ћути.

Ђе ћеш ти поисправљати њине криве Дрине.
Касно Марко на Косово стиже!
Кад сам треб'о да будем ту, ја отиш'о тамо.
Сад кад сам ја дош'о 'вамо, он отиш'о онамо.
Све некако испало ронг.
Будибогснама.

На Мали Спасовдан, обетина губервачка. Однео ја, неки дан раније, бели кукуруз код Милутина Ере, да ми самеље. Треба Милеви за проју.

Вели ми Милева, иди Обраде часком, те донеси брашно. Треба ми данас.

Пођем ја. До капије. Ама, нешто ме пробада под ребрима. У стомаку. И немам снаге, к'о неко пиле кад се подобро запетља у кучине. Вратим се ја и седнем на терасу.

Послује Милева. Вели, Обраде, не доније ти брашно.

Јок, реко'! Не могу.

Е, баш си Обраде неваљ'о. Начисто. Ништа, бре, нећеш да ми помогнеш. Каже она мени.

Ја ти рекох, Милева, да не могу, а ти кажеш да нећу. Добро де.

Видим ја да се она не парица много. Мора да ми је на лицу прочитала неку фалинку.

Искупише се гости. И ђеца. Ври авлија.

Стално ми је ова врева кад се искупе била слађа од меда. Да ви'ш ти јада сад, Боже ме 'прости, к'о да ми мало смета.

Време да се иде за софру. Све постављено, у великој кући. Зову и мене. Устанем ја. Јок. Не могу и

готова ствар.

Ајде, тата, вели Мико, да седнеш са гостима.

Не могу, сине. Толико ме жига овде, да то нема смисла. Ух! Невероватно. Ид'те ви. Ја морам мало да прилегнем.

Заврши се ручак.

'Оће да ме возе доктору.

Ма јок, велим ја. Ако баш морадне, доћи ће Срећа.

Испоздрављасмо се.

Одоше сви.

Остадосмо ја и Милева.

Једва сам из ноћи изаш'о.

Сутра, ете ти Срећа.

Јавила му Милева, кријући.

Да идеш доктору, веле.

Ма јок, бре.

Не могу да и' цвељам. 'Ајд'. Једва дођемо до Чачка.

Однекуд се створи Мило'е. Онај што сам посумњ'о да ми је спрем'о клопку. Он ме на колицима отер'о до шок собе. Срећа отиш'о за неку историју болести.

Муке ме стисле. Жига ме у стомаку. К'о да кљештима чупаш месо.

Реко' - Мило'е, дијете, умирем, даклем.

А он ме гледа и каже: Нека буде Божја воља, чика Обраде.⁵

⁵ У *пештак по Малом Спасовдану*, 1997. године Господње, суградан по губерревачкој обетини, нейосредно по пријему у чачанску болницу, ујоко-јию се у Господу раб Божији Обрад Д. Цоџљевић из грађачевског села Губеревци.

Боџ да му душу простии.

ИЗБОР ФОТОГРАФИЈА
из албума породице Јована Јова Лазаревића

Јован са сином Драѓаном, 1965.

Јован са мајком Рахилом и ћерком Злајшом, 1964.

Њудит руже, мајко

1-11-1958 год.

маја драга,

Устору можеш тиши а не само тишати
 изворници при одласку у мају слободан да
 а отом што је пролеће да, па се ваљо брза
 ружа успоро прочекавати и обилу нас шир
 ва срца је рет мишће за своје здрав
 моме шрећиницу, у коме ћу ситиши и јави
 Мајко држила за
 коју ми отиша да ти нешто
 рам. Пролеће ми сам видео могу се
 че, држе своје своје суде радосни
 икастен гоим повором захтевао
 одвешће на велику оданости и веселим
 ти ми нас шада, мајко предрага,
 олућницама, док сам ја јуан од радосни
 мовелим доудима кућају шри фца
 сељене јубе.

Зашећу, и у лебом еку се моје
 земљи — још доди, у ваљацима и аорацима
 ат и мајој могућејој ерети, што кади
 понешити јави.

Држићемо мају драга, своје
 и послушан, јавек радо примити
 јеранан, да ми маја добра
 ружена маја, јер је маје здравље
 јет, кад отвоме здрављу повољне

бринет ја мало
 баш ми проврати илети
 оже те одмак превоу у четити
 своје роче својом племенитости
 аралеку. Веру ми мајрама маја,
 који је јави намењено, радо примити
 штоло сиса ома. Можнавају ли и
 мије на одрећ овај мој ервет; да се
 гове, коју те ти и твоји доди силов,
 то се јушим аравом од мије и весели

за заштитом предрага, мајко, да
 бес одвира канва је све добра
 одужио, кад је свећити да ју дуге
 зисто ерди и најмисли јерет, примити
 грам највотим мелемом ва јудеју дузу

Та отелим свим својим ерчек
 заштит своје мести под слободит
 у прощивном, урни овлаи шуге
 ви томралио бедро меду неје радосни.

Крешла мајко, кази се, киваје
 жива и здрав да оштите добра
 ва мају лили ерети, а на промече
 снаху а ти ми берни јубу, која
 понот, а нашет дољу на каши.

На крају шеве
 Шена, Миша, Јуца, Ема,
 и Миша, све се свира и свира
 свим ерчек поздравља, а јује,
 баш и кели што пре да види

не дрве моје рети, које ћу
 : Већало је још мало
 не маје каје који ти одан
 сом, дескрајне ерете. Њиме
 ве, све маје шити и
 шовли радитијски за
 алан сам и свима ошм
 жива и да се са
 и на, мој мајо
 ал шада од моје
 ет, што је она и
 маје вадрима и
 и јавотима, на
 мојим ерчек
 и маје ду
 ра и јавотима, на
 ерчу, и ервовити
 маје каје
 каје, као што се и
 примити.

ра и тужено, мајко маја, кад
 те то дух мојој ерети

сунулет одасано
 и ја, драга, ово
 ма се ве, вако да
 као изврати радити
 зилме одрећен
 и јушим одвотним,
 јер ми ти

за памети, велики
 ервом рети, да ју је
 који ју мишће не
 маје ерети, да
 маје ерети, да

маје ерети, да
 маје ерети, да
 маје ерети, да
 маје ерети, да

маје ерети, да
 маје ерети, да
 маје ерети, да
 маје ерети, да

Криво

Јованово писмо мајци са робије

Љубим руке, мајко моја драга,

Ускоро можеш чући, а не само читати, ове прве моје речи, које ћу занети радошћу изговорићи при доласку у наш слободан дом. Остало је још мало моје осуде у поређењу са оном, што је прохујала, па ће заћи путољак наше наде који ти одавно сузама заливаш, ускоро процветати и ошати нас мирисом бескрајне среће. У име штога сваки откуцај мога срца је реч молитве за твоје здравље. Све моје мисли и помисли упућене су ономе тренутку, у коме ћу стати у твој шопи родитељски загрљај.

Мајко премила, захвалан сам и свима оним лепим сновима који ми омогућавају да те често виђам и да се са тобом слајко поразговарам. Прошле ноћи сам видео твоју свадбу и на њој твоју младу како ти љуби руке, докле твоје шопле сузе радоснице каљу на бујне и мирисаве косе њене.

Усхићен овим призором захтевао сам тада од моје сућенице, да ти се заветује на вечну оданост и послушност, што је она са задовољством учинила.

Ти си нас тада, мајко предрага, обоје загрлила и благосиљала нас љубцима, док сам ја тијан од радостне осећао, како у мојим, срећом, проширеним грудима куцају тири срца: моје, твоје, мајко рођена и моје дугожељене љубе.

Заиста, и у лепом сну се може осетити да постоји рај и овде на земљи – у слободи, у загрљајима и љубцима својих најдражих. Захвалан сам и мојој изгубљеној

срећи, шито налази за сходно да ми се бар у сну понеки пути јави.

Родитељко моја драга, твоје савете да будем добар и послушан, увек радо примам к срцу и спроводим их доследно у дело, јер знам, да ми моја добра мајка само најбоље пожелети може. Радујеш се, рођена моја, што је моје здравље одлично, као што се и ја свим срцем радујем, кад о твојој здрављу повољне вести примим.

Бринем помало ситара и ужељена мајко моја како ћеш ми провешти наступајућу зиму. Ах, кад бих могао као што бих желео ја бих те одмах превео у цветно, сунцем обасјано пролеће, јер је твоје срце својом племенитошћу, заиста заслужило да живи у вечном пролећу. Веруј ми најдража моја, да би ја онај део зимске студије који је теби намењен радо примио на себе, само да би теби увек било што око срца. Познавајући те као изврсну радницу, сматрам да није на одмет овај мој савет: да се зимом одрекнеш сваког рада ван штоле собе, коју ће ти твоји добри синови, снахе и унуци обезбедити, јер си ти што са њим правом од њих и заслужила.

Ја зашћувам зледишће: да паметан, честит човек никада не може, без обзира каква је све добра учинио својој мајци, с правом рећи, да јој је све дугове одужио, кад је свестан да јој дугоје живој, који јој никад не може враћити, зато сваку и најмању жртву, принети на олтар добра своје мајке, сматрам највећим мелемом за људску душу.

Ја желим свим својим срцем, предрага мајко, да сутра када заузмем своје место под слободним сунцем, имам тебе поред себе. У противном, црни облак што би помрачио ведро небо моје радост.

Премила мајко, пази се, чувај се прехладе, и буди ми, још дуго жива и здрава за отишће добро целе твоје породице, а посебно за моју личну срећу, а на пролеће кад процвета цвеће изражи себи снаху а мени верну љубу, која ће мени служити на дику, теби на понос, а нашем дому на част.

На крају тебе ужељена и предрага мајко моја, мога браћа Иса, Мила, Миша, Љуба, Дула, Милованче и Томицу као и снахе: Олгу, Наду, Раду и Мицу, све сестре, сестриће и зетове и сву осталу драгу и ужељену родбину, свим срцем поздравља, пошћује, воли и жели што пре да види на слободи ваш

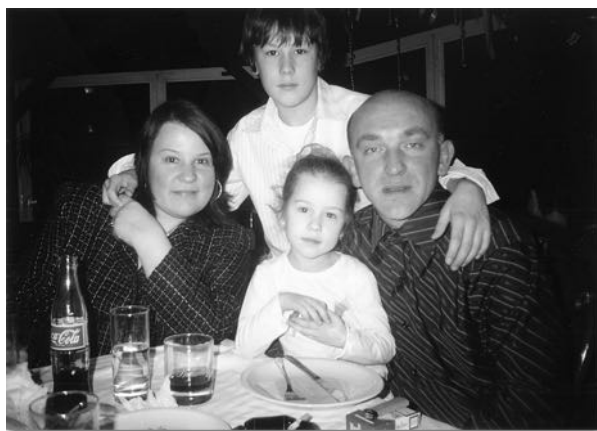
Јово

*Јован са сусругом Слободанком, сином Драганом и ћерком
Злаћом, 1967.*

*Јованова ћерка Злаћа Виријевић са мужем Мирком и децом
Милицом и Јованом*

*Јованов син Драѓан са суџруџом Весном и децом
Алексом и Марџиом*

Јован, 1992.

ИЗБОР ФОТОГРАФИЈА
из албума породице Обрада Цогољевића

Обраг после родије

Обрадов оџац Дражуџин - Драџиша са унучадима (с лева на десно) Срећко, Драшко (Плазенић), Миланка и Нада

Обрадова мајка Зорка са праукуком Катјарином

Обрад са суйруџом Милевом

*Обрадов син Срећко са суйружом Милицом и синовима
Драѓишом и Милошем*

Обрадова ћерка Нада Сивановић са мужем Милојем, унуцима Јованом, Јанком, Јаном и Маријом, ћеркама Кајшарином и Маријом и зетјовима Жељком и Миломиром

*Обрадова ћерка Миланка Троицки са мужем Александром -
Сашиом и сином Викџором*

Обрад из пошњоњих дана

Обрада Цоџољевића

САДРЖАЈ

Предговор.....	7
Пријатељство цементирано патњом.....	13
Чаша Обрадова.....	73
Избор фотографија из албума породице Јована Јова Лазаревића.....	105
Избор фотографија из албума породице Обрада Цогољевића.....	115

Небојша Б. Соколовић
ПРИЈАТЕЉСТВО ЦЕМЕНТИРАНО ПАТЊОМ
Поема

Грешни Милоје
ЧАША ОБРАДОВА
Поеница

Издавач
Милоје и Нада Стевановић
Чачак

За штампу приредио
Предраг Раовић

Ликовно-графичко решење
Незнани аутор

Штампа
Графика - Јуреш - Чачак

Штампање завршено
Јуна 2007. године

Тираж
500

ISBN 978-86-907753-2-3

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821 . 163 . 41 - 1

821 . 163 . 41 - 32

ЛАЗАРЕВИЋ, Јован Ј.

Пријатељство цементирано патњом :
поема / Небојша Б. Соколовић. Чаша
Обрадова : поменица / Грешни Милоје. -
Чачак : М. Стевановић : Н. Стевановић,
2007 (Чачак : Графика Јуреш). - 123 стр.
: илустр. ; 21 цм

Небојша Б. Соколовић је псеудоним Јована Ј.
Лазаревића. - Грешни Милоје је псеудоним
Милоја Стевановића. - Тираж 500. - Стр.
7-11: Предговор / Предраг Раовић.

ISBN 978-86-907753-2-3

COBISS.SR-ID 141055756